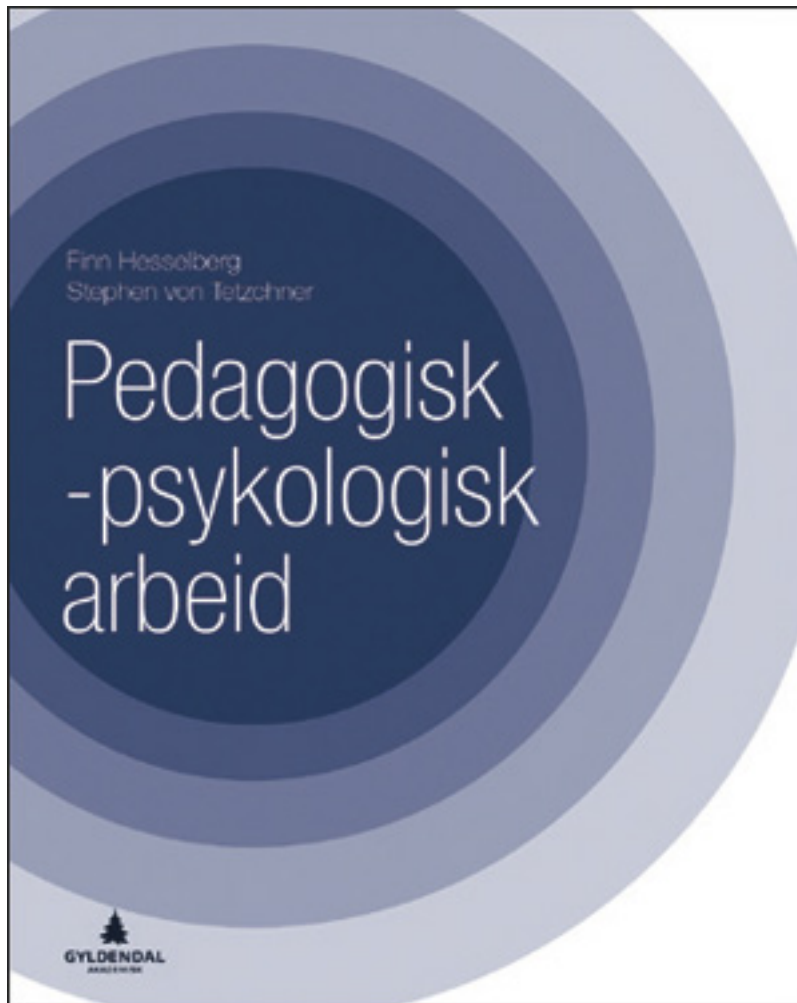

I navnet, men ikke i gavnet?

Joanna Rzadkowska
psykolog, poet og kritiker

Psykologenes rolle i pedagogisk-psykologisk tjeneste (PPT) debatteres. En innføringsbok viser oss manglene i dagens PPT og hvordan feltet burde ha vært. Å bli en såkalt skolepsykolog er alt jeg drømte om da jeg gikk psykologstudiet i Polen. Jeg tok et fordypningssemester i utviklingspsykologi og hørte førstehåndsberetninger om hvordan det er å ha et kontor i gangen på skolen: samtalene med elevene, utredningene, samarbeidet med lærerkollegiet. I dag trives jeg i jobben min i den pedagogisk-psykologiske tjenesten (PPT): å oppleve ungdommene i sitt naturlige habitat, å være et lavterskeltilbud som slipper til før problemene blir alvorlige, og å drive med systemarbeid. Eller å holde et stressmestringskurs for et auditorium fullt av overraskende våkne russ (dagen etter russedåpen).

Da jeg spurte en kommende kollega om det fantes en bok jeg kunne lese før jeg startet, var svaret nei. Først i 2016 kom en innføringsbok spesielt rettet mot PPT, *Pedagogisk-psykologisk arbeid* (Gyldendal forlag), skrevet av Finn Hesselberg og Stephen von Tetzchner. Fra før av hadde man en historisk gjennomgang av skolepsykologi i *Pedagogisk-psykologisk rådgivning* (Unipub, 2009) av Asbjørn Birkemo. Som et supplement kan man nevne mer spesifikke bøker om eksempelvis atferdsforstyrrelser, dysleksi eller lærevansker. Den første tiden i PPT leste jeg en del og hadde en flink fadder, for øvrig var det mye *learning by doing*.

Finn Hesselberg og Stephen von Tetzchner *Pedagogisk-psykologisk arbeid*. Gyldendal Akademisk, 2016. 420 sider

Hemmelig tjeneste

Psykologene Aleksandra Marković og Camilla Bärthel Flaaten beskriver hvordan det er å jobbe i PPT i «Psykologiens hemmelige tjeneste» i *Tidsskrift for Norsk psykologforening* 12/2017: det «kreves mye kunnskap om systemet, om lovverk og om læreplaner, noe man i liten grad blir kjent med på studiet». Dette er en utfordring for alle nye psykologer i PPT, selv om pedagogene også klager over at de ikke lærer nok om opplæringsloven i løpet av studiet. Og hvis det er en ting PP-rådgiveren har under armen uansett hvor hun går, så er det en utgave av opplæringsloven.

Heldigvis kom det et fag på profesjonsstudiet ved Universitetet i Oslo våren 2008 som spesifikt omhandler å jobbe i PPT. Det heter pedagogisk-psykologisk rådgivning og inkluderer nå boken til Hesselberg og Tetzchner på sin pensumliste. Dette er en positiv utvikling, særlig siden vi stadig hører om en «psykologflukt» fra PPT.

Det er en kardinalsynd at fagpersoner skriver med en ekskluderende fagsjargong, og at foreldre og ungdommer ikke forstår dokumentene som gjelder dem selv

Da jeg googlet nevnte flukt, fant jeg en rapport fra 2008 utgitt av Helsedirektoratet under tittelen *Psykologer i kommunene – barrierer og tiltak for økt rekruttering*. Et eget kapittel handlet om psykologer i PPT: «Helsedirektoratet er kjent med at det er en tendens til at psykologer i mindre grad rekrutteres til PP-tjenesten, og at de arbeider der i en kortere periode enn tidligere.» Mindre vilje til å ansette psykologer i PPT kombinert med at psykologene velger å slutte fortære? Det høres ut som en ond sirkel.

Likevel kan ikke PPT bare inneholde pedagoger, og Helsedirektoratets anbefalte medisin mot «psykologflukten» er større tverrfaglighet. Vi som jobber i PPT, vet hvilket mangfold av vansker vi møter hver dag. Hesselberg og Tetzchner beskriver også denne situasjonen: «Pedagogisk-psykologisk arbeid anvender kunnskap fra mange områder, blant annet utviklingspsykologi, pedagogikk, spesialpedagogikk, læringspsykologi, klinisk psykologi, sosialpsykologi, medisin, helsefag og sosialt arbeid. (...) Sosial og relasjonell kompetanse er et nødvendig grunnlag i alt pedagogisk-psykologisk arbeid.»

Byråkratisering

Tetzchner og Hesselberg skriver også om den økende byråkratiseringen av PPT: «I skoleåret 2006–2007 hadde vel seks prosent enkeltvedtak om spesialundervisning, mens åtte prosent av elevene i skoleåret 2014–2015 hadde slike vedtak.» Lederen for ekspertgruppen for barn og unge med behov for særskilt tilrettelegging, professor Thomas Nordahl, var i begynnelsen av april på radio med en anbefaling om å fjerne den lovfestede retten til spesialundervisning, slik at PP-rådgivere som er fanget bak dokumenthaugen på skrivebordet, i større grad skulle komme ut på skolene og møte elevene.

Selv som dette høres fristende ut, kan likevel Nordahls rapport knyttes til en trend startet av opplæringsloven fra 1998. Tidligere forskrifter der en rekke psykologrelaterte oppgaver ble trukket frem som kan- eller bør-oppgaver, ble ikke videreført i 1998, noe som har ført til en viss marginalisering av psykologoppgaver i PP-tjenesten. På samme måte skriver Nordahl i rapporten at han vil omgjøre Statped og PPT til en «kommunal pedagogisk veiledningstjeneste». Han vil altså fjerne den psykologiske delen i navnet og (mest sannsynlig) i gavnet. Hvis Nordahls rapport brukes som grunnlag for reform, kan psykologene i enda større grad bli utdefinert av det som en gang het PP-tjenesten.

På den andre siden har Nordahl rett i at det er for mye når PP-rådgivere bruker 80 prosent av tiden sin på sakkyndige vurderinger. At vi heller bør ut i skolen, er nettopp et virke som innføringsboken til Tetzchner og Hesselberg forbereder studenten på. Blant annet er kapitlet om systemarbeid og endringsarbeid et interessant og altfor underbelyst område. Gjennom de siste årene har PP-rådgiveren i større og større grad blitt en byråkrat, men slik har det ikke alltid vært.

Store endringer

Som mange andre samfunnsinstitusjoner har PP-tjenesten de siste hundre årene gjennomgått flere store omveltninger, blant annet med hensyn til hvilken fagprofil som er dominerende i tjenesten. Johan Lofthus ble ansatt som første skolepsykiater i 1923. I mellomkrigstiden jobbet skolepsykiaterne for det meste med å ta evnetester og sile visse elevgrupper inn i spesialskolene og de psykiatriske institusjonene. Enhetskolen med ideen om et likeverdig tilbud til alle ble innført i Norge i 1936 og fikk ordentlig fotfeste på 50-tallet. Etter psykiaterne var det psykologenes tur, og Fiffi Piene ble Norges første skolepsykolog i 1946. Deretter snudde det igjen. Tetzchner og Hesselberg skriver:

«Utviklingen har gått fra at bemanningen i hovedsak har vært psykologer og sosialfaglig personell, til at pedagoger med ulik grunnutdanning, spesialisering og kompetanse nå er den største gruppen.» Det kan være mange årsaker til dette, profesjonskamp er en mulig hypotese, eller at oppgavene knyttet til å eksempelvis diagnostisere dysleksi og dyskalkuli har blitt mer etterspurt.

Betimelig påminnelse

Det hadde vært en stor fordel å lese boken til Hesselberg og Tetzchner før jeg startet i PPT, men jeg fikk også god nytte av å lese den nå. Den skisserer og fargelegger det store og uoversiktlige landskapet man jobber i, og gir en forståelse av de forskjellige oppgavene man må mestre som PP-rådgiver. Kapitlet om rapporter og tilbakemeldinger gir en betimelig påminnelse om at sakkyndige vurderinger, og i grunnen alt vi skriver, bør være forståelig for mottakeren. Forstår Per på ti år hva det vil si å ha en progredierende lidelse? Vet læreren hvordan han skal forholde seg til at Lise har god prosesseringshastighet, men visuell resonnering under gjennomsnittsområdet? Det er en kardinalsynd at fagpersoner skriver med en ekskluderende fagsjargong, og at foreldre og ungdommer ikke forstår dokumentene som gjelder dem selv. Dette kapitlet kan være ekstra nyttig, da det nylig har kommet flere rapporter som kritiserer hvordan PP-tjenesten utformer sakkyndige vurderinger, og det er et ønske fra høyere hold om forbedring på dette området. For eksempel Barneombudets fagrapport fra 2017, om elever med spesialundervisning i grunnskolen, under tittelen «Uten mål og mening».

En innvending man kan reise mot *Pedagogisk-psykologisk arbeid*, er at selv om den er svært informativ, så er den også skrevet på en nokså tørr og omstendelig måte. Selv de fine casene hjelper lite i å gjøre den direkte leseverdige, og man må arbeide hardt for å komme gjennom enkelte kapitler.

Et av flere unntak er kapitlet om etikk, som er det suverent beste i boken. Det har både driv og er fullt av tankevekkende perspektiver. Kapitlet berører momenter som bruk av uegnede tester, respekt for fremmede verdisyn og tidspunktet for når etiske dilemmaer burde løftes på et høyere, administrativt nivå. Generelt er boken til Hesselberg og Tetzchner en innføringsbok *par excellence*: informativ, bredspektret og forskningsbasert. La oss håpe at generasjonene av psykologer som blir oppfostret på denne, i større grad blir både rustet til og kommer til å ønske å jobbe i PPT.